

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Маринович Вікторії Володимирівни «Конкурентний бенчмаркінг у забезпеченні економічної безпеки приватних закладів вищої освіти», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.02 - економічна безпека суб'єктів господарської діяльності

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами і темами

Функціонування навчальних закладів вищої освіти в Україні в останнє десятиріччя відбувається в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз, що загострюються через зменшення кількості абітурієнтів внаслідок впливу таких чинників, як: тривала демографічна криза, виїзд молоді на навчання в інші країни, зниження престижу вищої освіти серед випускників шкіл, фінансово-економічна криза в країні, пріоритетність працевлаштування молоді і відкладання отримання освіти на майбутнє.

Для приватних закладів вищої освіти ситуація ускладнюється неефективним інституціональним середовищем та нерівними «правилами гри» на ринку освітніх послуг, порівняно з тими умовами, які створені для державних навчальних закладів. З точки зору абітурієнта престиж приватних закладів вищої освіти є нижчим порівняно з державними, тому випускники шкіл з високим балом ЗНО надають перевагу вступу до державних університетів, а в приватні – вступають абітурієнти з нижчим балом. При цьому, вимога складання ЗНО для абітурієнтів приватних закладів вищої освіти досі не скасована. Тому значна кількість випускників шкіл, реально оцінюючи свій рівень знань, не зосереджуються на підготовці до випускних іспитів, а відразу орієнтуються на вступ до закордонного інституту чи університету.

В цих умовах, вітчизняні приватні заклади вищої освіти для забезпечення відповідності фінансової стійкості та прибутковості критеріям економічної безпеки повинні вирішувати низку проблем: здійснення набору на перший курс

в ліцензованому обсязі, інтенсифікація навчання першокурсників з метою усунення недоліків шкільної освіти, надання якісних освітніх послугі випуск спеціалістів належного рівня, фінансування професійної діяльності та підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу за відсутності будь-якої допомоги від держави. У зв'язку з цим, актуальним завданням для приватних закладів вищої освіти є теоретичне обґрунтування концептуальних засад та визначення напрямів практичної реалізації перспективної технології управління діяльністю, якою вважаємо конкурентний бенчмаркінг. Саме цим питанням присвячена рецензована дисертаційна робота, що обумовлює її актуальність і своєчасність.

Особливістю дисертаційної роботи є розроблення науково-методичних та практичних рекомендацій щодо застосування інструментів конкурентного бенчмаркінгу для забезпечення економічної безпеки приватних закладів вищої освіти.

Актуальність та цінність дисертаційної роботи підтверджується тим, що її положення використовувались в межах плану науково-дослідних робіт кафедри міжнародних економічних відносин ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». Зокрема, при розробці теми «Забезпечення економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації: 0114U006338) авторкою визначено та охарактеризовано детермінанти формування процесу забезпечення економічної безпеки приватних закладів вищої освіти і проаналізовано роль технології конкурентного бенчмаркінгу у забезпеченні економічної безпеки приватних закладів вищої освіти; за темою «Геоелектронічні пріоритети розвитку експортно-орієнтованого бізнесу України» (номер державної реєстрації: 0118U001385) дисертанткою розглянуто домінантні форми конкурентного бенчмаркінгу у закладах вищої освіти України та оцінено ефективність використання останніх, виявлено особливість забезпечення економічної безпеки приватних університетів, що пов'язана з їх конкурентоспроможністю, прибутковістю та гарантією якості освіти.

Дисертаційна робота Маринович Вікторії Володимирівни спрямована на обґрунтування науково-методичних і науково-практичних підходів та рекомендацій щодо вдосконалення процесу забезпечення економічної безпеки українських приватних закладів вищої освіти через застосування новітніх форм конкурентного бенчмаркінгу.

Основою дисертаційної роботи стали багаторічні наукові дослідження авторки у сфері конкурентного бенчмаркінгу і прикладного застосування його інструментів у закладах вищої освіти. Коректне визначення мети дисертації та послідовне вирішення сформульованих відповідно до неї завдань дали змогу здобувачці отримати нові наукові результати, які свідчать про досягнення поставленої мети дослідження та про наявність предмету для публічного захисту.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Мета дослідження, яка полягає в обґрунтуванні науково-методичних підходів та розробленні науково-методичних і практичних рекомендацій щодо застосування менеджмент-технології конкурентного бенчмаркінгу як інструменту забезпечення економічної безпеки приватних закладів вищої освіти (ПЗВО), обумовила теоретичну і методичну спрямованість дослідження. Отримані результати, сформульовані висновки, теоретичні положення та прикладні рекомендації ґрунтуються на опрацюванні достатнього обсягу статистичного матеріалу та використанні сучасних методів експертних оцінок.

Наукові положення та висновки дисертації є достовірними та належним чином обґрунтовані, що забезпечується фаховим використанням методів: абстрактно-логічний метод (п.1.1, 1.2); методи системного аналізу, систематизації й узагальнення (п.1.3); метод синтезу (п.1.1, 1.3, 3.1); метод індукції використано при формуванні загальних висновків щодо проведеного дослідження, методи опитування та експертних оцінок (п. 2.4, 3.2, 3.3); табличний, графічний методи (п. 2.1, 2.2, 2.3); методи аналізу ієрархій, розрахунково-конструктивний та порівняння (п. 2.4); методи статистичної обробки результатів дослідження при виявленні та встановленні причинно-

наслідкових зв'язків (п. 2.1, 2.3, 2.4), методи спостереження, анкетного опитування і компаративного аналізу (п. 1.3, 2.1, 2.4, 3.1, 3.3).

Для досягнення мети у роботі досліджено сутність процесів забезпечення економічної безпеки ПЗВО, визначено особливості конкурентного бенчмаркінгу в забезпеченні економічної безпеки ПЗВО, систематизовано підходи щодо трактування сутності та функцій конкурентного бенчмаркінгу, проаналізовано діяльність українських закладів вищої освіти щодо їхніх безпекових стратегій і розроблено модель забезпечення економічної безпеки ПЗВО, обґрунтовано концептуальні засади конкурентного бенчмаркінгу як менеджмент-технології у системі забезпечення економічної безпеки ПЗВО, ідентифіковано чинники формування стратегії ПЗВО щодо забезпечення економічної безпеки, розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення процесу забезпечення економічної безпеки ПЗВО через застосування новітніх форм конкурентного бенчмаркінгу.

Це дозволило дисертантці обґрунтувати науково нові положення та рекомендації, серед яких відзначимо найбільш вагомі:

1) розроблено концептуальну модель забезпечення економічної безпеки приватних закладів вищої освіти на засадах конкурентного бенчмаркінгу, яка ґрунтується на важелях «якість – прибуток – конкурентоспроможність» як взаємозалежних елементах та передбачає отримання мультиплікативного ефекту зміцнення економічної безпеки, що досягається в результаті врахування інтересів споживачів освітніх послуг (п. 1.1., с. 29-30 дисертації);

2) уведено у науковий обіг поняття «конкурентно-бенчмаркінгова партнеризація закладів вищої освіти» як підхід до обміну інформацією між університетами задля зменшення витрат на розробку освітніх послуг, створення позитивного реноме новій освітній послугі через мережу закладів вищої освіти (п.3.3, с. 193-197 дисертації);

3) удосконалено трактування поняття «конкурентного бенчмаркінгу приватних закладів вищої освіти», яке застосовується по відношенню до приватних університетів та містить інноваційну складову управлінської технології, яка реалізується у використанні інтелектуального потенціалу

закладу вищої освіти, що сприяє отриманню прибутку та виробленню власних управлінських рішень (п.1.2, с. 55-60 дисертації);

4) удосконалено теоретичні засади організаційно-управлінського механізму забезпечення економічної безпеки приватних закладів вищої освіти, які полягають у використанні технології конкурентного бенчмаркінгу шляхом створення в університеті аналітичного відділу конкурентного бенчмаркінгу, основними функціями якого є збирання й аналіз інформації через проведення опитувань, моніторинг різноманітних джерел, підтримку та встановлення контактів у зовнішньому і внутрішньому освітніх середовищах (п.2.2, с. 113-120 дисертації);

5) розвинуто алгоритм процесу використання конкурентного бенчмаркінгу щодо забезпечення економічної безпеки приватних економічних агентів через застосування новітніх форм конкурентного бенчмаркінгу, які ґрунтуються на критеріях взаємодії між суб'єктами господарювання, підвищення ефективності та зниження витрат на розроблення освітніх послуг (розділ 3, п.3.2 дисертації);

6) оновлено та поглиблено наукові підходи до оцінювання впливу упровадження форм конкурентного бенчмаркінгу на формування безпекових стратегій закладів вищої освіти, що відрізняються визначенням якості надання освітніх послуг в українських закладах вищої освіти та позиції приватних закладів вищої освіти на вітчизняному ринку освітніх послуг (п.2.4, с. 149-156 дисертації).

Як теоретичну основу та інформаційно-фактологічну базу для проведення дослідження авторка використовувала монографії та публікацій українських та зарубіжних учених, інтернет - джерела, офіційні статистичні дані, нормативно-правові акти, які стосуються досліджуваної проблеми.

За рівнем наукової новизни результати дослідження відповідають вимогам до дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків, які поєднані логікою дослідження

застосування конкурентного бенчмаркінгу в системі економічної безпеки приватних закладів вищої освіти. Основний зміст роботи відображає результати виконання дисертанткою поставлених наукових завдань.

У вступі авторкою обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету та основні задачі, методи дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані щодо їх апробації та впровадження.

У *першому розділі* дисертації узагальнено підходи до трактування сутності процесу забезпечення економічної безпеки приватних закладів вищої освіти (с.23-40) та, на цій основі, окреслено детермінанти формування процесу забезпечення економічної безпеки приватних закладів вищої освіти (с.24-26) і розширено тлумачення змісту поняття «економічна безпека приватних закладів вищої освіти» (с.27-29), розкрито сутність забезпечення економічної безпеки приватних закладів вищої освіти (с.30-31). Дисертанткою досліджено типологію конкурентного бенчмаркінгу та систематизовано уявлення про його сутність та методичну конструкцію (с.2-75), що дозволило обґрунтувати доцільність застосування технології конкурентного бенчмаркінгу для забезпечення економічної безпеки приватних закладів вищої освіти (с.44-46) як інструменту протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам, що негативно впливають на фінансово-економічний стан вищих навчальних закладів(с.47).

У *другому розділі* дисертації узагальнено вітчизняний досвід функціонування закладів вищої освіти (с.82-100), зокрема, виділено особливості забезпечення економічної безпеки в приватних університетах та визначено місце конкурентного бенчмаркінгу у цьому процесі (с. 113-114). Позитивом цієї частини роботи вважаємо детальний аналіз дисертанткою домінантних форм конкурентного бенчмаркінгу (с.122-139) та оцінку ефективності їх використання українськими закладами вищої освіти (с. 140-160). Це дозволило авторці обґрунтувати основні характеристики новітньої моделі забезпечення економічної безпеки приватних закладів вищої освіти із застосуванням бенчмаркінгу (с.104-106).

Третій розділ роботи представляє результати дослідження дисертантки щодо застосування новітніх форм конкурентного бенчмаркінгу в системі економічної безпеки закладів вищої освіти (с.180-190). Дисертанткою обґрунтовані рекомендації щодо посилення економічної безпеки приватних університетів (с. 195-208), серед яких варто виділити впровадження конкурентно-бенчмаркінгової партнеризації, орієнтованої на виявлення незадоволеного попиту в сфері освітніх послуг та формування нового попиту на інноваційні послуги (с. 196). Виділяючи специфічні цінності конкурентного бенчмаркінгу як ексклюзивної технології управління закладом вищої освіти, що, своєю чергою, забезпечує реалізацію «новації цінності», авторка запропонувала алгоритм забезпечення ефективного покращення роботи приватного закладу вищої освіти (с. 201-207).

У висновках логічно відображені основні науково нові результати дослідження, що підтверджує досягнення окресленої мети через послідовне виконання визначених завдань. Додатки містять допоміжні матеріали, використані або отримані у процесі дослідження.

Оцінюючи дисертаційну роботу, варто відзначити, що написана загальноприйнятою науковою мовою із використанням сучасної української наукової термінології, основні її положення розкриті повністю відповідно до мети та завдань дослідження та є завершеною науковою кваліфікаційною працею, що виконана автором самостійно.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації у наукових фахових виданнях та інших публікаціях

Наукові положення і висновки дисертаційної роботи висвітлені у 10 наукових працях, загальним обсягом 4,7 ум-друк. арк. (особисто автору належить 4,7 ум-друк. арк.), з яких: 6 статей (4 статті – у наукових фахових виданнях, 2 статті – у виданнях іноземних держав, що входять до міжнародних наукометричних баз) та 4 публікації тез доповідей у збірниках за матеріалами конференцій.

Ознайомлення з публікаціями Маринович В.В. дозволяє зробити висновок про достатньо повне відображення основних результатів дослідження, що містять елементи наукової новизни, удосконалення теоретичних положень, організаційні рішення та прикладні рекомендації, у фахових вітчизняних та зарубіжних виданнях.

В опублікованих працях повною мірою відображені основні положення наукової новизни і висновки за результатами дослідження, зафіксовано особистий внесок дисертантки в розробку зазначеної наукової проблеми. За структурними та змістовними характеристиками наукові праці здобувачки відповідають вимогам до наукових публікацій. Зміст автореферату та його структура відповідають основним положенням, висновкам і рекомендаціям дисертаційної роботи. Це дає змогу зробити позитивний висновок щодо їх ідентичності.

Значущість результатів дисертаційного дослідження для науки і практики, рекомендації щодо їх подальшого використання

Теоретичне значення отриманих у дисертаційній роботі Маринович В.В. результатів полягає у розробці інструментарію для ефективного вирішення проблем, пов'язаних із низьким рівнем ефективності практичних підходів до управління економічною безпекою приватних закладів вищої освіти.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості подальшого їх використання закладами вищої освіти у процесі освітньої діяльності, що підтверджується відповідними довідками про впровадження, зокрема: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», Державного університету і інфраструктури та технологій, Національної академії управління, Університету прикладних наук «АйЕмСі» в Австрії, Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна» Білоцерківський інститут економіки та управління.

Загалом, основні положення і рекомендації дисертації є оригінальними, теоретично доведеними та спираються на результати проведених досліджень та

можуть бути використані закладами вищої освіти в процесі розробки та реалізації заходів щодо забезпечення їх економічної безпеки.

Зауваження щодо змісту дисертації та дискусійні питання

У цілому, оцінюючи дисертаційну роботу позитивно, вважаємо за доцільне звернути увагу на наступні дискусійні положення і окремі недоліки, зокрема:

1. У підрозділі 1.1 дисертантка фахово охарактеризувала мету, принципи, завдання та основні елементи системи забезпечення економічної безпеки приватних університетів, в якій вагому роль виконує управлінська технологія конкурентного бенчмаркінгу (рис.1.3, с.34-35). Теоретичні результати цього етапу дослідження були б більш переконливими, якби авторка розробила графічну модель системи економічної безпеки приватного закладу вищої освіти, із зазначенням усіх елементів та взаємозв'язків між ними, а також визначила б місце конкурентного бенчмаркінгу в цій системі та його роль як інструменту протидії загрозам економічній безпеці і забезпечення переходу системи до нового, кращого, рівноважного стану.

2. Зважаючи на детальний опис внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці закладу вищої освіти, поданий авторкою на с. 36-39 дисертації, на нашу думку, доцільно було б у другому розділі роботи більше уваги приділити кількісній та якісній оцінці цих загроз з використанням економіко-математичного моделювання чи методу нечітких множин, провести ранжування загроз економічній безпеці приватного закладу вищої освіти (наприклад, для Університету «КРОК») і виділити саме ті загрози, на зниження яких будуть спрямовані заходи конкурентного бенчмаркінгу.

3. На с. 77-78 (табл. 1.7) багато уваги приділено обґрунтуванню важливості вибору відповідного об'єкта порівняння, що, без сумніву, є ключовим моментом у реалізації моделі конкурентного бенчмаркінгу і впливає на формування стратегічних рішень, спрямованих на підвищення прибутку, гармонізацію відносин із зовнішнім середовищем і створення можливості використання зовнішнього оточення на користь закладу вищої освіти та

зміцнення його економічної безпеки. Проте, таблиця 1.7, на наш погляд, потребує доповнення в частині деталізації власне пріоритетів вибору об'єкта порівняння та визначення відповідних для кожного можливого варіанта: загроз, стратегічних рішень, внутрішніх змін, тактичних підходів до узгодження і координації дій та впливу результатів їх впровадження настан економічної безпеки закладу вищої освіти.

4. У роботі здійснено ґрунтовне аналітичне оцінювання діяльності вітчизняних закладів вищої освіти (с. 82-90) з поданням різноманітного цифрового та графічного матеріалу, що вважаємо перевагою проведеного дослідження. Разом з цим, не можемо погодитися з висновком дисертантки про те, що «саме відсутність моделі економічної безпеки призвела до зникнення майже 20% приватних закладів вищої освіти», зроблений на підставі «проміжних даних та аналізу динаміки кількості закладів вищої освіти України, у тому числі приватних», які «вказують на відсутність систем економічної безпеки в останніх (табл. 2.2)». Зменшення кількості приватних закладів вищої освіти ще не є ознакою відсутності системи економічної безпеки в цих суб'єктах господарювання. Такий висновок доцільно було б обґрунтувати на основі аналізу індикаторів економічної безпеки закладів вищої освіти, наприклад, таких як: фінансова стійкість, прибутковість, рентабельність операційної діяльності та інші. Невідповідність критеріям безпеки показників фінансової діяльності підтвердила б відсутність або неефективність системи економічної безпеки. Альтернативним методом обґрунтування висновку про відсутність системи економічної безпеки могло б стати опитування працівників закладів вищої освіти, які припинили свою діяльність.

5. На рис. 2.12 (с. 102) дисертанткою представлені основні елементи формування академічної культури споживачів освітніх послуг, які включають корупцію, відсутність наміру працювати за спеціальністю, списування, відсутність мотивації, нелегітимні колективні практики при складанні іспитів, плагіат. На нашу думку, цей перелік швидше характеризує внутрішні загрози економічній безпеці закладу вищої освіти (саме така назва рисунку була б відповідною). Водночас, елементи формування академічної культури, як

позитивного явища, що сприяє становленню особистості студента упродовж його навчання, мали б бути представлені як якість кадрового складу та якість викладання у приватних закладах вищої освіти, кількість та підготовленість споживачів освітніх послуг, наявність необхідної матеріально-технічної бази та навчально-методичного забезпечення, освітні технології, стратегічний менеджмент і адміністрування та інші, перелік яких і поданий авторкою нижче під рисунком 2.12. Але з тексту не зрозуміло, що саме цей перелік характеризує, оскільки абзац починається реченням «До них, виходячи з проведеного аналізу стандартів та форм СОВ, показників моніторингу та характеристик освіти, ми відносимо:», тобто до якої саме категорії вони відносяться – не зазначено.

6. Для забезпечення економічної безпеки закладів вищої освіти у роботі пропонується вербальна модель, що досить загально описує основні характеристики цього процесу. У тексті (с.104-106) не зазначено етапи, заходи та результати інтеграції пропонованої моделі із застосуванням конкурентного бенчмаркінгу в структуру системи економічної безпеки університету. При цьому, графічне представлення сучасних моделей економічної безпеки приватних закладів вищої освіти України містить лише їх цільові характеристики (рис.2.13, с.106), а основні елементи та інструменти досягнення цілей не вказані.

На нашу думку, робота виграла б, якби дисертантка зосередилася на новітній моделі, яка обґрунтована у результаті дослідження, і поєднавши та розширивши змістовно рис. 2.13 (де не враховано бенчмаркінг) та рис. 2.14 (де поза увагою залишено економічну безпеку), розробила відповідну модель системи забезпечення економічної безпеки на основі конкурентного бенчмаркінгу, наприклад, для Університету «КРОК». Така модель, могла б бути подана у підрозділі 3.3, що доповнило і покращило б викладені результати дослідження, а також унаочнило б пропозиції авторки щодо доцільності застосування конкурентного бенчмаркінгу з метою зміцнення економічної безпеки приватного закладу вищої освіти.

Загальний висновок

Аналіз змісту дисертації, автореферату та опублікованих праць Маринович Вікторії Володимирівни дає підстави зробити висновок про те, що робота на тему «Конкурентний бенчмаркінг у забезпеченні економічної безпеки приватних закладів вищої освіти», є актуальним, завершеним, цілісним і самостійним науковим дослідженням, яке містить наукову новизну, має теоретичне й практичне значення. У роботі отримано нові науково обґрунтовані результати, які дали змогу вирішити актуальне завдання щодо розроблення теоретико-методичних підходів та науково-практичних рекомендацій щодо застосування засобів технологій конкурентного бенчмаркінгу в системі забезпечення економічної безпеки приватних закладів вищої освіти в Україні.

За змістом дисертаційна робота, її науково-прикладні результати та висновки відповідають паспорту спеціальності 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарювання.

Дисертаційна робота «Конкурентний бенчмаркінг у забезпеченні економічної безпеки приватних закладів вищої освіти» є завершеним науковим дослідженням, що за структурою, змістом, оформленням та повнотою висвітлення результатів у наукових виданнях відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року зі змінами і доповненнями, що висуваються до кандидатських дисертацій, а її авторка, Маринович Вікторія Володимирівна, заслуговує присудження ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарювання.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародних
економічних відносин Центральноукраїнського
національного технічного університету

Бабець І.Г.

Підпис засвідчую:
Проректор з наукової роботи

О. М. Левченко